

Új agrárforradalom — új agrártörvényhozás

A párt átfogó vezető- és szervezőtevékenységének, a dolgozó parasztság hozzáállásának eredményeként, 1962. április 27—30. között megtartott ülészakán a Nagy Nemzetgyűlés szentesítette a mezőgazdaság szövetkezetesítésének befejezését. Az azóta eltelt húsz esztendő több szakaszos mennyiségi felhalmozást és lényeges minőségi változást hozott szocialista alapokon fejlődő falvaink életébe, a mezőgazdaság műszaki-anyagi alapjai és szervezeti formái tekintetében. E fejlődést segítette sajátos eszközeivel az agrártörvényhozás, amely kezdeti heterogén jellegetől fokozatosan megválva egyre egységesebben biztosítja a mezőgazdasági feladatok megvalósításához szükséges jogi keretet. A következőkben az agrárpolitika—agrárgazdaság—agrártörvényhozás hármasságának néhány fontos jogi vetületével kívánunk foglalkozni az új agrárforradalom tükrében.

„Olyan nagy hozamú mezőgazdaságot kell létrehoznunk, amely teljes mértékben fedezze a lakosság szükségleteit, egyre nagyobb mértékben járuljon hozzá a mezőgazdaság fejlesztéséhez, a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom felépítéséhez” — hangzott Nicolae Ceaușescu elvtárs az RKP Központi Bizottsága 1981. szeptember 9—10-én tartott munkatanácskozásán.

Jelenlegi öt éves tervünk egyik kiemelt fontosságú feladatára utalt a párt főtitkára. Teljesítése érdekében a mezőgazdaságnak minden eddiginél nagyobb figyelmet kell szentelnie a termelés, a munkatermelékenység, a műszaki színvonal, a gazdasági hatékonyság fokozására. Csakis ez eredményezheti az egész mezőgazdasági terület teljes hasznosítását, a műszaki-anyagi alap ésszerű felhasználását, a munkaerő és a szakemberek tevékenységének megszervezését, a legelőrehaladottabb munkamódszerek és tapasztalatok általánosítását az összes termelőegységekben, a követelményeknek megfelelően.

E mélyreható, bonyolult folyamatban, a gazdaságirányítás más eszközei mellett igen jelentős szerep hárul a szocialista jogra, törvényhozásunkra. Az agrárforradalom véghezvitelében a jogi szabályozás nélkülözhetetlen. Ez a jog gazdasági meghatározottságából következik, és abból a szerves kapcsolatból, amely a gazdasági élet jelenségei és a törvényi szabályozás között fennáll. Társadalmunkban ugyanis a jog a gazdasági alapra épül, s így elválaszthatatlan az azt alkotó termelési viszonyoktól. Lényegében e viszonyok jellege és tartalma határozza meg a jogszabályok, valamint a jogintézmények jellegét és tartalmát. Ezért az új agrárforradalomnak — amely a termelési viszonyok keretében zajlik le — elkerülhetetlenül ki kell alakítania a saját jogi felépítményét.

Ugyanerre a következtetésre jutunk, ha abból a tényből indulunk ki, hogy a jog mindenkor alapvető funkciója, egész létének értelme és célja a társadalmi, s ezek keretében a gazdasági viszonyok rendszerének szabályozása. Következésképpen nem lehet passzív felépítményelem, amely csupán tükrözi az őt alakító gazdasági alap fő vonásait, hanem közvetlenül visszahat rá mint a jogi szabályozás tárgyának meghatározójára. Szocialista társadalmunkban ez a párt, illetve az állam gazdaságpolitikájának megfelelően, annak megvalósítása érdekében történik, és a meglévő termelési viszonyok alakításában vagy pedig újjak létrehozatalában nyilvánul meg. S mivel mindez kétszertelenül érvényes az országunk mezőgazdaságában létező termelési viszonyokra is, nyilvánvaló, hogy az új agrárforradalom kibontakoztatása elképzelhetetlen a jogi eszközök széles körű felhasználása nélkül.

Bonyolultabb kérdés, hogy miként alakítható ki az új agrárforradalom sajátos jogi kerete? Ehhez tudnunk kell, hogy az új agrárforradalom alapvető sajátosságai közé tartozik a folytonosság, vagyis az eddigi eredmények továbbvitele, nem pedig azok megtagadása. Mindaz, ami bevált a gyakorlatban és bebizonyította életképességét, illetve további lehetőségeit, alapul szolgál az új intézkedések foganatosításában. A törvénykezési keretekre ugyanez jellemző: nem kizárólag új, addig soha sem létezett jogszabályok alkotják, az új agrárforradalom kezdete ugyanis nem jelentette egyben a mezőgazdaságra vonatkozó minden rendelkezés érvénytelenítését. Ez természetesen nem véletlenszerű „túlélés”, a meglévő

jogszabályok „megtürését“ jelenti, hanem tudományos szelekciót, ama jogszabályok átvételét, amelyek előkészítették az új agrárforradalomra való áttérést, illetve az újonnan foganatosított rendelkezésekkel együtt lehetővé teszik megvalósítását. A legfontosabb szerepet ebben a vonatkozásban az utóbbi két ötéves tervidőszak alatt egyre határozottabban körvonalazódott *egységes agrártörvényhozás* játszotta.

Amikor egységes agrártörvényhozásról beszélünk, nem áll szándékunkban azt állítani, hogy ennek megjelenése előtt a mezőgazdasági termelési viszonyokat nem szabályozták jogilag. Ilyen agrártörvényhozás létezett, csak hogy — és ez a lényeges — nem volt egységes, megszolgált a termelőeszközök feletti tulajdonforma szerint. Más szóval: az állami tulajdonon alapuló mezőgazdasági viszonyokat leginkább a közigazgatási és a földjoghöz tartozó előírások szabályozták, a szövetkezeti tulajdon meghatározta viszonyokra a szövetkezeti jog, a magántermelők egyéni tulajdonára pedig a polgári jog szabályait alkalmazták. Tehát ugyanazon nemzetgazdasági ágra több jogág vonatkozott, ami ugyan kellőképpen kihangsúlyozta a különböző mezőgazdasági szektorok sajátosságait, de nem kerültek előtérbe a közös vonások, vagyis éppen az, ami az egész mezőgazdaságra jellemző. Ez pedig kedvezőtlenül hatott a különböző termelőegységek, szektorok közötti együttműködésre.

Akkor kezdett e hiányosság egyre nyilvánvalóbbá válni, amikor a párt agrárpolitikájának központi tétele az a felfogás lett, hogy a mezőgazdaság egésze — függetlenül a keretében létező tulajdonformáktól — a szocialista nemzetgazdaság alapvető ágát alkotja, tehát az előtte álló feladatok megvalósítása az összes termelők közös ügye. Együttműködésük elmélyítése, erőfeszítéseik összehangolása következtetésképpen elsőrendű fontosságú. Ez tette szükségessé olyan jogszabályok életbe léptetését, amelyek — anélkül, hogy hatályon kívül helyezték volna a közigazgatási, a szövetkezeti, a polgári meg a földjogi előírásokat, vagy figyelmen kívül hagyták volna a különböző mezőgazdasági szektorok sajátosságait — egységesen szabályozzák a nemzetgazdaság eme alapvető ágában folyó termelőtevékenységet s az elosztást, kellőképpen kihangsúlyozva a közös feladatokat, és megteremtve a szükséges keretet azok teljesítéséhez.

Az egységes agrárpolitikának megfelelő egységes agrártörvényhozás kezdetét a mezőgazdasági termelés és munka megszervezéséről szóló 4/1970. számú törvény kidolgozásától és életbe léptetésétől számítjuk. Központi előírása, hogy a termelés hatékonyságának növelése a szakminisztérium és az összes mezőgazdasági termelők közös feladata. Egységesen állapítja meg a munkaszervezés alapvető normáit, illetve a munkálatok agrotechnikai, zootechnikai, állategészségügyi előírásai betartásának, a feladatok időre történő elvégzésének az egész mezőgazdaságra érvényes szabályait. Ugyanakkor kimondja, hogy az állami mezőgazdasági vállalatok dolgozóinak, a termelőszövetkezetek tagjainak, az egyéni termelőknek, a központi és a helyi mezőgazdasági szervezeteknek, szakembereknek, a mezőgazdaságban tevékenykedő minden személynek elsőrendű feladata a rend és a fegyelem megerősítése.

E törvény hatályba lépése után, 1971. január 25-én az Allamtanács elfogadta a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Minisztérium megszervezésére és működésére vonatkozó 14. számú törvényerejű rendeletet. Vizsgálódásunk szempontjából sokatmondó, hogy előírta: az említett minisztérium a közigazgatás ama központi szerve, amelynek hatásköre és felelőssége kiterjed az ország egész mezőgazdaságának irányítására és fejlesztésére. Kiemelt feladata ezért hatékonyan elősegíteni nemcsak az állami, de a szövetkezeti termelőegységek folyamatos megerősödését is.

Ugyanez évben jelent meg a takarmányalap termelésével és ésszerű felhasználásával foglalkozó 22/1971. számú törvény, amely ugyancsak általános érvényű rendelkezéseket tartalmaz, és előírja a takarmánytermelés megszervezésének, valamint a takarmányok felhasználásának egységes szabályait, amelyeket minden mezőgazdasági termelő köteles betartani.

1974-ből több fontos jogforrás is származik. Elsőnek említjük a március 29-i, 6. számú törvényt, amely a néptanácsoknak a mezőgazdasági termelés vezetésével kapcsolatos hatáskörét és felelősségét taglalja. Jellemzője az említett hatáskör és felelősség kiszélesítése annak érdekében, hogy az államhatalom helyi szerveiként a néptanácsok hatékonyabb irányító-szervező szerepet tölthessenek be a hatáskörükbe tartozó területi-közigazgatási egységek mezőgazdasági termelésének irányításában. E törvény ugyanakkor tartalmazza a munkaszervezéssel kapcsolatos egységes érvényű szabályokat is, amelyek felváltották az előzőekben említett 4/1970. számú törvény túlhaladott előírásait.

A *Hivatalos Közlöny* 1974. július 29-i 105. számában tették közzé a 11. számú, gyümölcsstermesztési törvényt, amelynek 1. szakasza kimondja: „Románia Szocialista Köztársaságban a gyümölcsstermesztési állomány megtartása és fejlesztése, az ültetvények biológiai értékének és termelési potenciáljának növelése minden gyümölcsfa bírláló szocialista szervezetnek és hazánk lakosainak kötelessége.” Ennek

megfelelően, részletesen szabályozza a gyümölcsstermesztési állomány, a gyümölcs-stermesztés fejlesztésének irányítását-ösztönzését, az egységes felelősségrendszerét.

Fontos előrelépést jelentett e mind gazdagabbá és árnyaltabbá váló jogalkotási folyamatban a földalapról szóló, 1974. október 29-i, 59. számú törvény. Vezérgondolata ekképpen fogalmazódik meg az 1. szakaszban: „A Románia Szocialista Köztársaság területén levő összes földek, függetlenül rendeltetésüktől vagy attól, hogy kinek a tulajdonában vannak, Románia Szocialista Köztársaság egységes földalaprját alkotják, olyan nemzeti vagyont, amelyet az egész nép érdekeivel összhangban kell használni, oltalmazni és javítani.” Következésképpen: „A földalap teljes hasznosítása, oltalmazása és javítása az államhatalom és az államigazgatás szerveinek, a területek bármilyen jogcímű bírlalóinak, valamint hazánk valamennyi állampolgárának elsőrendű kötelessége.” Hogy eme elsőrendű kötelesség mennyire időszerű az új agrárforradalom körülményei között, arra világosan utalt a párt főtákkára a mezőgazdasági dolgozók II. kongresszusán, amikor hangsúlyozta: „teljes határozottsággal kell küzdeni a földparazlással, a felelőtlen földkihasználás ellen — hiszen a föld a mezőgazdasági termelés meghatározó tényezője, gazdasági és társadalmi fejlődésünk egyik döntő eszköze. Minden talpalatnyi föld teljes mérvű és lehetőleg leghatékonyabb kihasználása mindazokra tartozó probléma, akik ilyen vagy olyan formában mezőgazdasági területtel rendelkeznek.” Az 59/1974. számú törvénynek a föld maradéktalan megmunkálására vonatkozó és minden egyes mezőgazdasági termelőre érvényes előírásai, bár megelőzték az új agrárforradalom kezdetét, tökéletesen megfelelnek az általa támasztott követelményeknek.

Ugyanez mondható a Nagy Nemzetgyűlés által 1975. december 14-én elfogadott 40. számú törvényről is, amely megállapítja az állattenyésztés és -nemesítés egységes normáit. Mind a szocialista — állami és szövetkezeti — mezőgazdasági egységek, mind az egyéni termelők céljaul tűzi ki az állatállomány növelését, az állatok termelőképességének javítását, az állattenyésztés részarányának emelését.

Szocialista demokráciánk elmélyítésének jelentős mozzanatát szentesítette az egységes agrártörvényhozáshoz tartozó 31/1977. számú törvény: az Országos Mezőgazdasági, Élelmiszeripari, Erdőgazdasági és Vízgazdálkodási Tanács létrejöttét. Alapjául a Román Kommunista Párt programja szolgált, amely előírja a gazdasági és társadalmi élet minden területén létező szervezeti keret tökéletesítését oly módon, hogy lehetővé váljék a széles néptömegek tevékeny részvétele a nemzetgazdaság fejlesztésére vonatkozó pártpolitika kidolgozásában és valóra váltásában. Ilyen szempontból a szocialista mezőgazdasági egységek vezető tanácsai, az egész parasztság, az élelmiszeripari, erdőgazdasági és vízgazdálkodási dolgozók tanácsai kongresszusának intézményesítése kiemelt fontosságú eseménynek számít; megteremtette annak konkrét lehetőségét, hogy minden mezőgazdasági dolgozó bekapcsolódhassék a termelés fejlesztését célzó határozatok kidolgozásába és foganatosításába. Megjegyzendő, hogy mind a parasztság kongresszusa, mind az Országos Mezőgazdasági, Élelmiszeripari, Erdőgazdasági és Vízgazdálkodási Tanács a központi szervek sorába tartozik, hatáskörük pedig minden egyes termelőre kiterjed.

Helyi szinten ez a feladat az RKP KB 1979. február 1-i plenáris ülésének határozata alapján megalakított egységes agráripari tanácsokra hárul. Tevékenységük jogi keretét az Államtanács 1979. december 28-i 32. számú törvényerejű rendelete alkotja, amely biztosítja az állami és a szövetkezeti mezőgazdasági egységek közös és hatékony irányítását, erőforrásainak ésszerű és hiánytalan kiaknázását, működésük egységes alapon történő megszervezését mindannyiuk azonos célja — a mezőgazdasági termelési terv maradéktalan teljesítése — érdekében. E törvényerejű rendelet meggyőző példát szolgáltat arra, hogy teljes mértékben lehetséges jogi szabályozás útján ténylegesen elősegíteni a különböző mezőgazdasági szektorok együttműködésének elmélyülését, megteremteni tevékenységük szoros egybefonódásának, egymás kölcsönös kiegészítésének, a magas hozamok elérésének egyaránt előnyös feltételeit. Kellőképpen bizonyítja azt a tényt is, hogy az egységes agrártörvényhozás célja nem az egyes tulajdonformák eltörlése, erőltetett egybeolvasztása, hanem épp ellenkezőleg: megerősítésük külön-külön és együtt — tehát végső soron a mezőgazdasági termelés egészének hatékonyabbá tétele. Nyilvánvaló, hogy az új agrárforradalom kezdete az egységes agrártörvényhozás továbbfejlődését, a jogalkotás megélénkülését eredményezte. A fentebb ismertetett törvényekből és rendelkezésekből kiindulva a törvényhozás újabbakat léptetett életbe, nem annyira mennyiségileg, mint inkább minőségileg gyarapítva az új agrárforradalom jogalapját.

Ebből a szempontból szükségesnek látszik megemlíteni a 10/1980. számú törvényt és az 115/1980. számú törvényerejű rendeletet, amelyek a mezőgazdasági termékek — termelői, szerződéses és felvásárlási — árának a gazdaságosság elve szerinti aktualizálását és jobb egyeztetését célozzák, megállapítva az egész mező-

gazdaságra vonatkozó árakat. Úgyszintén jelentősen elősegíti az új agrárforradalom sikeres kibontakozását a 13/1980. számú törvény, amely szabályozza a lakosság hús-, tej-, zöldség- és gyümölcscellátásához szükséges források megyék szerinti megteremtését, elosztását és felhasználását. Ez a törvény, valamint az 1981. október 17-én elfogadott 313. számú törvényerejű rendelet a területi öngazdátás és önellátás erősítése, a lakosság jobb élelmiszerellátása érdekében rendelkezéseket tartalmaz a mezőgazdaságban foglalkoztatott valamennyi munkaerő ésszerű felhasználására vonatkozóan. Előírják, hogy a néptanácsoknak kötelessége biztosítani a mezőgazdaság egységes vezetését azokban a területi-államigazgatási egységekben, ahol tevékenységüket kifejtik, következetesen tiszteletben tartva a munkásöngazdátás és az önálló gazdasági-pénzügyi ügyvitel, azaz az új gazdasági-pénzügyi mechanizmus elveit. Ismételten bebizonyosodik tehát, hogy pártunk agrárpolitikájának középpontjában az egységes szocialista mezőgazdaság megteremtése áll, amely az állami és szövetkezeti szektornak a lakosság gazdasági érdekazonosságát kifejező szoros együttműködésén alapszik.

Megemlítendő még egy jellemző és újszerűsége miatt érdekes példa. Közvetlenül az új agrárforradalom meghirdetése után az elsőként foganatosított intézkedések között jelent meg az Államtanács 390/1980. számú törvényerejű rendelete, amely minőségileg új alapokra helyezte a mezőgéppállomások, valamint az állami és szövetkezeti egységes agrárpari tanácsokhoz tartozó mezőgazdasági egységek viszonyát. Legfontosabb előírása az volt, hogy a munkálatok gépesített elvégzése az addig alkalmazott szolgáltatási szerződések helyett együttműködési szerződések alapján történik.

Nemcsak — és nem elsősorban — formai változás, hanem lényegbevágó újítás, gyökeres fordulat volt ez, és azt jelentette, hogy az együttműködési szerződések révén a mezőgépesítési állomások az állami és a szövetkezeti mezőgazdasági egységekkel együtt felelnek a mezőgazdasági termelési terv maradéktalan teljesítéséért. Más szóval, a mezőgépesítési állomások járandóságát nem kizárólag az általuk elvégzett gépesített munkálatok mennyisége és minősége, hanem annak végső eredménye, vagyis a mezőgazdasági egységek által elért termés határozza meg. Teljes járadékot csakis akkor kaphatnak, ha a mezőgazdasági egységekkel való szoros együttműködésük eredményeként a termelési terv minden mutatóját teljesítették. Tevékenységüket tehát mint szakosított mezőgazdasági társtermelők fejtik ki, az állami és szövetkezeti egységekkel együtt.

Az ekképpen megvalósult termelési integráció hamarosan tovább tökéletesedett. 1981 végén ugyan az Államtanács újabb törvényerejű rendeletet fogadott el, amely előírja, hogy az 1982-es tervétől a mezőgépesítési állomások állományába tartozó traktorokat, önjáró kombájnokat, gépeket és a többi mezőgazdasági felszerelést hosszú lejáratú szerződéssel az állami és szövetkezeti mezőgazdasági egységek használatába adják. A mezőgépesítési állomások ily módon még szorosabban összehangolják tevékenységüket az állami és a szövetkezeti egységek tevékenységével, együtt szervezik meg és biztosítják a mezőgazdasági munkálatok elvégzését, a géppállomány kihasználását. Ezt biztosítja az is, hogy — a törvényerejű rendelet szerint — a mezőgépesítési állomások keretében mezőgépesítési osztályokat és alakulatokat szerveznek, amelyeket alárendelnek annak az állami, illetve szövetkezeti egységnek is, ahol ténylegesen munkálkodnak. Mi több: az ezekben az osztályokban és alakulatokban dolgozó személyzet az állami mezőgazdasági egység dolgozójává, illetve a szövetkezeti egységek esetében azok tagjává válik, teljessé téve a termelési integrációt, az egységes mezőgazdaság követelményeinek megfelelően. Mindezek alapján a következő időszakban az összes mezőgazdasági termelési viszonyok egységes jogi szabályozásának további tökéletesedése, mennyiségi és minőségi gyarapodása várható. Ezt teszik szükségessé az új agrárforradalom követelményei, amelyek napirendre tűzték az egységes tervezés további javítását, az egységes agrárpari tanácsok tevékenységének hatékonyabb megszervezését, ezen tanácsok és a hozzájuk tartozó mezőgazdasági egységek közötti viszonyok kérdéseinek további tisztázását és megfelelő szabályozását, a földalappal való még célszerűbb gazdálkodást, az állami és a szövetkezeti, valamint a magánszektor közötti együttműködés elmélyítését stb.

Nyilvánvaló, hogy az említett feladatok megoldásából az egységes agrártörvényhozásnak ki kell vennie a részét, s nem is kis mértékben. Ezért — figyelembe véve a várható mennyiségi, de főként minőségi fejlődést — nem tartjuk kizártnak, hogy a jelenlegi agrártörvényhozás szocialista jogrendszerünk új ágává váljék, természetesen akkor, amikor adottak lesznek ennek objektív feltételei és követelményei. Addig is az e téren foganatosított jogszabályok fontos eszközei az egyre határozottabban tért hódító új agrárforradalomnak.